

 Tema: Marina växter

Ålgräs är en av Sveriges fyra arter av sjögräs och viktig för många andra arter. Växten är också en värdefull kolsänka som behöver skyddas.

TEXT: ELIN ERIKSSON

Ålgräsängar

Algräs *Zostera marina* är en marin kärlväxt och den vanligaste av Sveriges fyra arter av sjögräs. Till skillnad från alger, som sjögräs ibland blandas ihop med, har sjögräs liksom våra landlevande gräs rötter, stam, blad, blommor och frön. De transporterar näring via ledningsvävnad och pollineras under vattenytan. Ålgräs växer på mjuka bottenar i marina och brackvattensmiljöer och bildar vid gynnsamma förhållanden täta undervattensängar, så kallade ålgräsängar. I Sverige förekommer arten längs våra sydliga kustremsor, från Bohuslän till Stockholms norra skärgård.

Sjögräs utgör den enda växtgrupp härstammande från landlevande växter som har lyckats återkolonisera den marina vatten-

miljön. Bland annat har de utvecklat mekanismer för att hantera höga salthalter och har cellväggar som liknar algers. Bladen är i och med detta mycket böjliga och tåliga för rörelser i vattnet, det har även möjliggjort att näringsupptag och gasutbyte kan ske över hela bladytan.

Ålgräsängar

Våra svenska ålgräsängar varierar i storlek från små fläckar på några kvadratmeter till sammanhängande områden på flera hundra hektar. De största ålgräsbestånden förekommer utmed Bohusläns kust samt i Öresund, där de längs med Skånes kust kan överstiga tusen hektar. Ålgräset är ljuskrävande och finns

därför vanligtvis i grunda vatten, på mellan en och fyra meters djup på västkusten, och något djupare i Östersjön. Artens maximala djuputbredning är idag närmare tio meter. Dess nordliga utbredning i Östersjön begränsas av salthalten, där utbredningsgränsen verkar sammanfalla med cirka 5 promilles salthalt.

På varje skott har ålgräset tre till sju klargröna blad. Bladen är oftast mellan 30 och 60 centimeter långa, men blir i vissa fall upp till 1,5 meter. Ålgräset är flerårigt och övervintrar med jordstammar och till viss del även med gröna skott. Förökningen sker både vegetativt och sexuellt. Under juni sker blomningen, då trådformade pollen släpper från ståndarknapparna och transporteras med havsströmmarna. På västkusten tillkommer 65 procent av alla nya skott i en äng genom vegetativ förökning, medan resterande kommer från frön som gror. På östkusten har ålgräset nästan uteslutande vegetativ förökning, och hela ängar kan bestå av en enda stor klon som kan bli mycket gammal – i vissa fall över 1000 år.

Ålgräsängar räknas till några av våra mest värdefulla ekosystem på jorden. De har en viktig roll i våra grunda kustmiljöer där både växter och djur finner skydd, föda och uppväxtområden. Primärproduktionen (den process där organismer omvandlar

oorganiska ämnen till organisk materia, till exempel genom fotosyntes) i ålgräsängar är mycket hög. Den är tre till åtta gånger högre än i många andra marina miljöer, vilket gör dem till en viktig grundstruktur i våra kustekosystem.

Många arter bland ålgräset

På ålgrässets blad hittar man ofta en rad olika påväxtalger, till exempel många olika arter av kiselalger och makroalger. Algerna betas i sin tur av ryggradslösa djur som lever på och bland ålgräset, bland annat hoppkräftor, havssnäckor och musslor. Arterna använder ålgräset som fästytta och för att söka skydd och föda på. Den täta vegetationen fungerar även som en skyddande barnkammare för många arter. Här växer bland annat unga individer av torsk, vitling, strandkrabba, plattfisk, ål och tångräkor upp. Även arter som ålgräsanemon och tångsnälla är starkt knutna till denna livsmiljö, där den senare använder ängarna för att söka föda, få skydd och föda upp sina ungar. Flera fiskarter, så som smörbultar och snultor, förekommer betydligt oftare i ålgräs än på kala botten. Ängarna är dessutom viktiga för många fågelarter som söker föda i dessa grunda kustmiljöer. I de grundaste områdena kan svanar och gäss beta av bladen. Mångfalden av

FOTO: JONATHAN BÖRJESSON

Frön i ett ålgräs.

FOTO: PATRIK ENGSTRÖM

Närbild på ålgräs.

Tema: Marina växter

ryggradslösa djur och småfisk gör dessutom ängarna till viktiga födosöksmiljöer för dykänder och vadarfåglar.

Utöver sin betydelse för biologisk mångfald bidrar ålgång med en rad viktiga ekosystemtjänster. De stabiliserar botten sediment med sina rotsystem och dämpar vågornas energi med sina bladverk, vilket minskar erosion av botten sediment och strandmiljöer, ökar sedimentering av uppvirvlade partiklar och gör vattnet klarare. Dessutom tar växten upp kväve och kan därmed motverka effekterna av övergödning.

Sjögräs räknas generellt till en av de viktigaste kolsänkorna på jorden. Forskning visar att vissa svenska ålgångsängar har lagrat kol i tusentals år och att kollagren kan bli mycket omfattande. På skyddade lokaler i Kattegatt och Skagerrak har man hittat ålgångsängar med lagrade kolhalter jämförbara med tropiska sko-

gar, mangroveskogar och saltängar. Genom fotosyntesen binder ålgångset koldioxid som byggs in i växtens biomassa. Kringflytande kol- och kväverikt organiskt material fångas även upp av bladverket och faller till botten i ängarna, där det begravs och stannar kvar under mycket lång tid i sedimenten. I vissa fall har kolhalterna i sediment ökat upp till 20 gånger efter att ålgång etablerats i ett område. Om dessa sediment störs riskerar dock kolet att frigöras igen, vilket gör skyddet av ålgångsängar till en mycket viktig klimatåtgärd.

Hotad naturtyp

Trots sitt stora värde är ålgångsängar en hotad naturtyp som har minskat kraftigt under de senaste 50 åren. Arten är i den senaste rödlistebedömningen klassad som Nära hotad. En av de främsta-

orsakerna till minskningen tros vara övergödning, som leder till ökad tillväxt av fintrådiga alger och växtplankton, grumligare vatten och minskat ljusinsläpp. Kollapsen av stora rovfiskbestånd, som torsk, har ytterligare förstärkt problemet. När rovfiskarna minskar ökar mängden småfisk som äter algbetande djur, vilket i sin tur leder till att alg-tillväxten ökar.

Även fysisk exploatering av kustområden utgör ett hot. Muddring, anläggning av småbåtshamnar samt bryggor såväl skuggar som förstör mjukbottenarna. Mer motorbåtstrafik kan leda till ökad erosion och uppgrumling av sediment, vilket försämrar ljusförhållandena i vattnet. I Västra Götaland har man kunnat se att stora arealer ålgräsängar, cirka 60 procent, har försvunnit sedan 1980-talet.

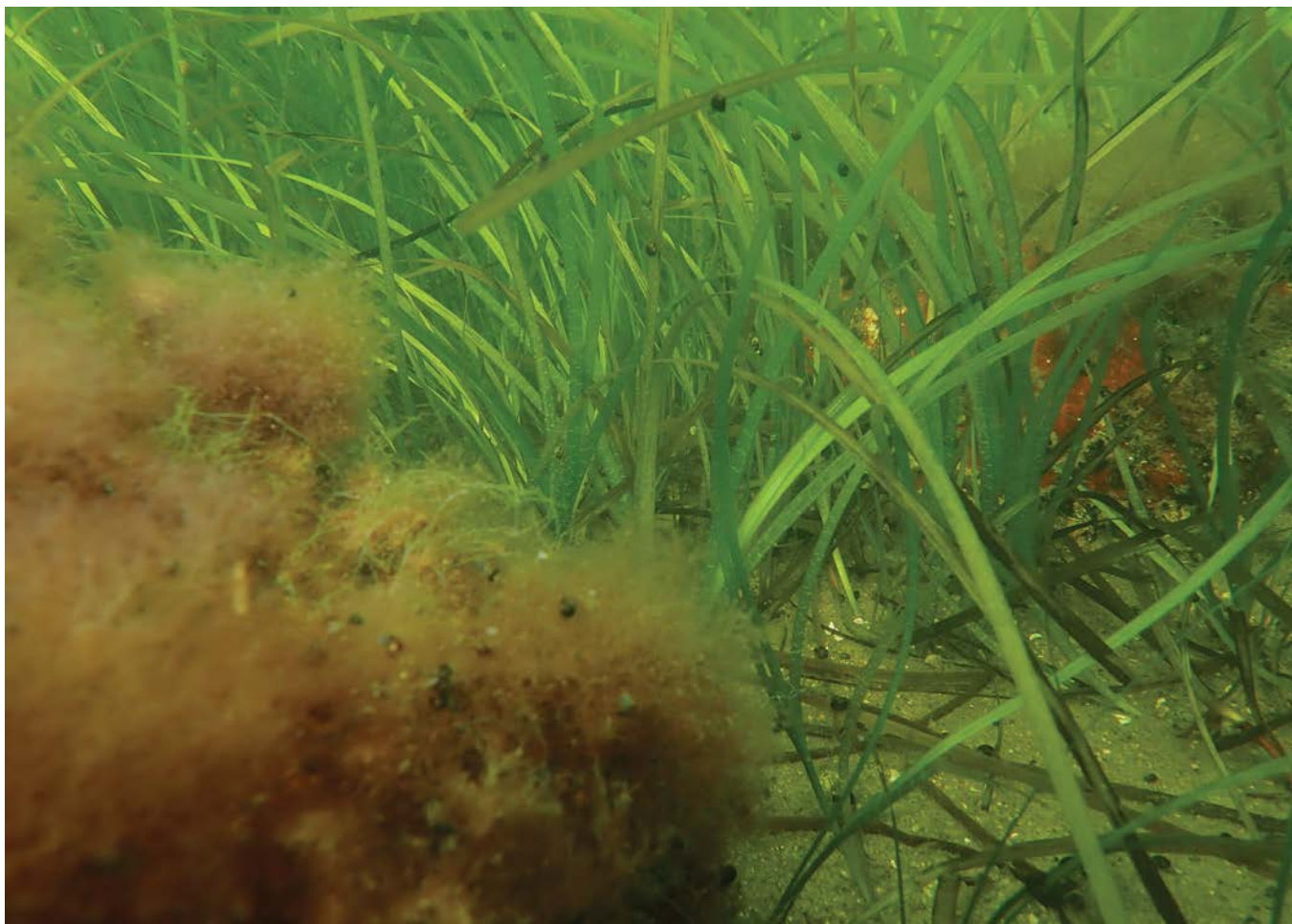
För att skydda och bevara ålgräsängar omfattas de av flera regelverk, däribland miljöbalken, EU-direktiv samt internationella konventioner som OSPAR och HELCOM. Det finns även ett åtgärdsprogram för att underlätta restaurerings- och bevarandeåtgärder för livsmiljön. Restaurering genom transplantation av ålgrässlott och frön är en metod som används, särskilt i Västerhavet där teknikerna har utvecklats relativt väl inom forskningsprojekt vid Göteborgs universitet. På sikt ska metoderna även utvecklas och anpassas till Östersjöns förutsätt-

ningar. Restaurering av ålgräsängar är dock både kostsamt och osäkert, och resultaten varierar. Nyplanterade skott är till exempel extra känsliga för försämrad vattenkvalitet, kraftig algpåväxt, vågexponering, konkurrens från annan vegetation eller försämrade ljusförhållanden. Därför betonas vikten av att i första hand skydda de ängar som fortfarande finns kvar.

Referenser

- www.havochvatten.se/arter-och-livsmiljoer/arter-och-naturtyper/algrasangar.html
- www.naturvardsverket.se/globalassets/vagledning/skyddad-natur/biotopskyddsomraden/14-algrasangar-2014-04-15.pdf
- www.sverigesvattenmiljo.se/content/algras-blomvaxten-som-koloniserade-havets-mjukbottnar
- www.havet.nu/livet/art/algras
- artfakta.se/taxa/219616/information
- www.gu.se/nyheter/forluster-av-algrasangar-ger-stora-utslapp-av-kol-och-naringsamnen
- www.havet.nu/havsutsikt/artikel/vara-viktiga-sjograsangar
- www.havochvatten.se/download/18.b1784741991a4c9e1e712ca/1758782135913/rapport-2025-13-handbok-restaurering-algras-uppdatering-kunskapslaget.pdf

FOTO: TOBIAS BERGER

Många arter trivs i ålgräsängarna.